

РЕЦЕНЗІЇ

Світлана Єрмоленко

СПІЛЬНЕ І ВІДМІННЕ У ПАРЕМІЯХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ МОВ

(*Коцюба Зоряна*. Рефлексія побутової свідомості в різномовному проverbs'яльному просторі (від універсального до національного). — Л.: ДП «Видавничий дім «Укрпол», 2010. — 471 с.).

Прислів'я та приказки — це, з одного боку, мікротексти відповідного жанру фольклору, а з другого — мовні одиниці, що становлять типові зразки реченневих структур символічного змісту. Якщо зважати на те, що будь-яка мовна одиниця, функціонуючи в суспільному мовному середовищі, має як лінгвістичне, так і соціально-культурне значення, то паремія завдяки своїй лінгвоментальній природі максимально нівелює перше і всіляко увиразнює друге. Будь-яка формальна проverbs'яльна модель служить лише лінгвальним сигналом для соціально-культурної семантики. За Ч. Фрізом, значення висловлень цього типу тісно пов'язується з їхніми формальними моделями як символами. Характерна ознака усталених висловлювань паремійного типу — їх соціальна безособовість і водночас суверенність (за Е. Сепіром). Це й визначає основне соціально-культурне призначення паремійних одиниць — виступати своєрідним етнокодексом тієї чи тієї етнокультури.

Саме з цих позицій підходить до розгляду паремій З. Коцюба. Основну мету дослідниця вбачає у виявленні універсального

та національного в побутовій свідомості представників різних етнокультур з огляду на їхній національний проverbs'яльний простір. Авторка виводить своє дослідження за межі власне пареміології й успішно застосовує комплексний інтердисциплінарний підхід до розгляду мовних явищ. Як зазначено в праці, «такий підхід до дослідження базується на розумінні паремій як знаків, що є носіями кількох блоків інформації, які охоплюють об'єктивний (денотацію) і суб'єктивний (оцінку, мотивацію, стилістичну маркованість) компоненти сигніфікату». Тут би, на наш погляд, варто було уточнити, що паремії — не просто знаки, а етнокультурні знаки, які несуть у собі передусім етнокультурну інформацію з огляду на їх безособовість і водночас суверенність, про що йшлося вище.

У монографії розглянуто прислів'я і приказки з погляду рефлексії в них побутової свідомості. Таку свідомість трактує авторка як донаукову, що сформувалася на основі емпіричних узагальнень. Звичайно, це так, але чи варто говорити про неї як про завершений процес? Адже про рефлексію побутової свідомості в різномовному проverbs'яльному просторі можна говорити не лише з огляду на донаукову свідомість, яка нібито сформувала побутову, але й з огляду на наукову свідомість, яка продовжує формувати як буденну колективну, так і побутову індивідуальну свідомість. До речі, паремійний фонд будь-якої мови охоплює як продукти донаукової, так і наукової свідомості. Таких прикладів багато і в тексті рецензованої монографії (див., наприклад, хоч би численні крилаті вислови представників античної філософії).

Свої наукові завдання З. Коцюба реалізує в чотирьох дослідницьких розділах монографії, де розглядає теоретичні засади вивчення паремій, асоціативно-вербальні зв'язки в паремійних корпусах слов'янських, германських і романських мов, опозицію «своє — чуже» як універсальний маркер культурної та етнічної визначеності, нарешті, національні особливості ієрархії цінностей, закладених у пареміях різних мов. Особливо варто наголосити на значному фонетичному матеріалі, який став основою для зіставного вивчення паремійних одиниць. За основу дослідження авторка обрала слов'янський, германський і романський проverbs'яльний простір. У центрі уваги дослідниці —

паремії української, російської, польської, частково білоруської і сербської мов (слов'янська група), англійської (з американським варіантом) і німецької мов (германська група), французької, а також паремії із греки, латини і мови ідиш. Широко використано бібліїзми. Це дає дослідниці підстави для виявлення етнокультурних універсалій у паремійному матеріалі і водночас для виокремлення власне національного в ньому. Прислів'я й приказки, як ніякий інший мовний матеріал, дають змогу для виявлення етнокультурних стереотипів, з одного боку, а з другого, — загальнолюдського в них. Це засвідчують і авторські відсилання до прикладів типових паремій, характерних для мов неіндоевропейської сім'ї. Авторка справедливо вважає, що універсальність як основна характеристика паремійних корпусів усіх зіставлюваних мов зумовлена загальнолюдськими особливостями мислення, тенденцією до образного передавання уявлень про світ. Дослідниця засвідчує значний вплив на паремійні фонди досліджуваних мов скалькованих грецьких і латинських прислів'їв і приказок, а також бібліїзмів.

Продуктивним вважає З. Коцюба опозиційний підхід до аналізу прислів'їв і приказок. Саме він спонукає до адекватного пошуку універсального в різномовному проverbs'яльному просторі. Це чітко продемонстровано на сукупності зовнішніх і внутрішніх універсальних та національно специфічних зв'язків паремійних опозицій «добро — зло», «багатство — бідність», «розум — глупота», «правда (істина) — неправда».

Насамкінець зазначимо, що українське мовознавство збагатилося ґрунтовним монографічним дослідженням паремійного матеріалу. З. Коцюба не випадково підкреслює, що сучасна ситуація глобалізації і взаємовпливів культур, безперечно, спричиняє перегляд і модифікацію національно-культурних вартостей, однак у своїй цілісності не руйнує базових ціннісних стереотипів. Саме такі стереотипи й перебувають у центрі уваги рецензованого дослідження.